

INSONNING O'Z-O'ZIDAN BEGONALASHUVI VA YOLG'IZLIK OMILLARI

*Temirova Nilufar Erkinovna, Guliston davlat universiteti
dotsenti, falsafa fanlari nomzodi*

HUMAN SELF-ALIENATION AND THE FACTORS OF LONELINESS

*Temirova Nilufar Erkinovna, Associate Professor of Gulistan
State University, Candidate of Philosophical Sciences*

САМООТЧУЖДЕНИЕ ЧЕЛОВЕКА И ФАКТОРЫ ОДИНОЧЕСТВА

*Темирова Нилуфар Эркиновна, доцент Гулистанского
государственного университета, кандидат философских наук*

<https://orcid.org/0009-0003-6330-5901>

-0003-6330-5901

e-mail:

temirovanilufar545@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola insonning o'z-o'zidan begonalashuvi va yolg'izlik muammosining dolzarbligini, uning ijtimoiy-psixologik va falsafiy jihatlarini tahlil qiladi. Maqolada begonalashuvning turli ko'rinishlari, uning kelib chiqish sabablari (ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy omillar, texnologiyaning ta'siri) hamda yolg'izlik hissini kuchaytiruvchi omillar atroflicha ko'rib chiqiladi. Shuningdek, mazkur holatlarning shaxs ruhiyatiga, ijtimoiy munosabatlarga va umuminsoniy qadriyatlarga salbiy ta'siri yoritilib, bu muammolarni yengish yo'llari, jumladan, ijtimoiy aloqalarni mustahkamlash, shaxsiy rivojlanish va o'z-o'zini anglashga urg'u berilgan.

Kalit so'zlar: begonalashuv, o'z-o'zidan begonalashuv, yaxshi hayot, postmodern, poststrukturalistik, essensializm, bir-biriga tegishli bo'lish, shaxsiy qadriyatlar.

Abstract: This article analyzes the relevance of the problem of human self-alienation and loneliness, examining its socio-psychological and philosophical dimensions. It explores various manifestations of alienation, its underlying causes (including social, economic, cultural factors, and the impact of technology), as well as factors that exacerbate the sense of loneliness. Furthermore, the article highlights the negative effects of these conditions on individual psychology, social relationships, and universal human values, while proposing solutions focused on strengthening social bonds, personal development, and self-awareness.

Keywords: alienation, self-alienation, the good life, postmodern, post-structuralist, essentialism, belonging, personal values.

Аннотация: В данной статье анализируется актуальность проблемы самоотчуждения человека и одиночества, рассматриваются их социально-психологические и философские аспекты. В работе подробно исследуются различные формы отчуждения, причины его возникновения (социальные, экономические, культурные факторы, влияние технологий), а также факторы, усиливающие чувство одиночества. Кроме того, освещается негативное влияние данных состояний на психику личности, социальные отношения и общечеловеческие ценности. Автор предлагает пути преодоления этих проблем, делая особый акцент на укреплении социальных связей, личностном развитии и самопознании.

Ключевые слова: отчуждение, самоотчуждение, благая жизнь, постмодерн, постструктуралистский, эссенциализм, принадлежность, личные ценности.

Kirish. Bugungi tez o'zgarayotgan dunyoda inson psixikasi va ijtimoiy hayotida o'ziga xos murakkab jarayonlar sodir bo'lmoqda. Texnologik taraqqiyot, urbanizatsiya va global integratsiya jarayonlari jamiyatni rivojlantirib, inson hayotini yengillatishiga qaramay, ayrim hollarda uning ma'naviy olamida chuqur o'zgarishlarga sabab bo'lmoqda. Ana shunday jarayonlardan biri – insonning o'z-o'zidan begonalashuvi va bu holatning

yaqqol ko'rinishi bo'lmish yolg'izlik hislarining kuchayishi hozirgi zamon ijtimoiy-psixologik tadqiqotlarining dolzarb mavzularidan biriga aylangan. O'z-o'zidan begonalashuv deganda, shaxsning o'ziga, o'z harakatlariga, fikrlariga va hatto o'zining shaxsiy qadriyatlariga nisbatan his qiladigan masofa, ajralish

yoki tushunmovchilik holati kuzatiladi¹. Bu esa o'z navbatida, ichki bo'shliq, maqsadsizlik va hayotdan mamnun bo'lmaslikka olib keladi. Yolg'izlik esa, aksincha, shaxsning jamiyatdan, boshqa insonlardan ajralib qolganlik hissini ifodalaydi, hattoki u ko'pchilik ichida bo'lsa ham. Ushbu ikki tushuncha bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ko'pincha bir-birini kuchaytiradi va insonning ijtimoiy hayotiga hamda shaxsiy farovonligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ushbu maqolada insonning o'z-o'zidan begonalashuviga olib keluvchi asosiy omillar, ularning psixologik va ijtimoiy ildizlari hamda bu holatning inson ruhiyati va jamiyat uchun oqibatlarini tahlil qilinadi. Shuningdek, begonalashuv va yolg'izlik tuyg'ularini yengish hamda sog'lom ijtimoiy aloqalarni mustahkamlash yo'llari ko'rib chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. 1980-yillardan boshlab, begonalashuv tushunchasi ilmiy-tanqidiy lug'atda, xususan, marksistik nazariyada "ishonchsizlik" ma'nosida qo'llanilib kelayotgan bo'lsa-da², uning keng tarqalgan va mavhumlashgan foydalanilishi nazariy jihatdan uning aniqligini yo'qotdi. Postmodern va poststrukturalistik nazariyalarning rivojlanishi bilan ushbu tushuncha, mavzu konsepsiyasi bilan birga cheklab qo'yildi. Biroq, begonalashuv hodisasi o'z mohiyatini yo'qotmadi va jamiyatning hissiy-ijtimoiy dunyosining ajralmas qismi bo'lib qoldi. Ayniqsa, mehnat munosabatlarida, xususan, noaniq va noqulay ish sharoitlarida begonalashuvning alomatlarini ko'plab kuzatilmoqda. O'z xohish-irodasining yo'qligi, befarqlik va ma'nosizlik hissi kabi begonalashuv ko'rinishlari nafaqat yangi mehnat shakllarida, balki jamiyatning turli sohalarida ham chuqur ildiz otgandek tuyuladi.

"Yaxshi hayot" masalasi zamonaviy badiiy va ijtimoiy-falsafiy diskurslarda muhim o'rin tutmoqda. Mavjud maslahatlar va takliflarning ko'pligi, begonalashmagan hayotga intilishning kuchayib borayotganligini ko'rsatadi. Begonalashuv tashxisiga asoslangan ijtimoiy munozarani quyidagi savol bilan umumlashtirish mumkin: "Yaxshi hayot mavjud, lekin

u qayerda?" Shu nuqtayi nazardan, begonalashuv nazariyasi dolzarbligini yo'qotmagan. So'nggi yillarda Rahel Jayeggi³, Hartmut Rosa⁴ va Christoph Henning⁵ kabi tadqiqotchilar tomonidan ushbu kuchli tushunchani qayta jonlantirish va uni zamonaviy sharoitlarga moslashtirishga urinishlar qilinmoqda.

Muhokama. Jamiyatning tanqidiy nazariyasi ko'pincha azob-uqubatlarning axloqiy mezonlaridan kelib chiqadi. Shu bois, postmodernizm davrida begonalashuvdan kelib chiqqan azob-uqubatlarni qayta tadqiq etish uchun asosiy nuqta sifatida qabul qilish mumkin. Garchi begonalashuv azob-uqubatlari toifasidagi eng kam ko'rinadigan ko'rinishi bo'lsa-da, u muhim ahamiyatga ega. Sanoatlashgan jamiyatlarda jismoniy omillarning (ochlik, o'lim va hokazo) azoblanish mezonlari sifatida ishlatilishi va iqtisodiy o'sishning farovonlik ko'rsatkichi deb qaralishi mumkin, begonalashuvni ko'rsatkich sifatida e'tiborsiz qoldirish, ijtimoiy azob-uqubatlari toifasini mukammal tushunishga xalaqit beradi, bu esa ijtimoiy azob-uqubatlari va ichki farovonlik o'rtasidagi munosabatlarni buzadi. Demak, begonalashuv bu ajralmas azob-uqubatlari toifasidir. Begonalashuv nazariyasidan voz kechish, ijtimoiy azob-uqubatlari toifasini tushunishni murakkablashtiradi⁶.

Antik davrdan buyon begonalashuv falsafa va ijtimoiy fanlar uchun muhim tadqiqot mavzusi bo'lib kelgan. Begonalashuv nazariyasi har doim uni qarama-qarshi bir model bilan, bilvosita yoki ochiqchasiga bog'lab kelgan. Hatto begonalashuvning madaniy pessimistik nazariyalari ham, ularning qarama-qarshi modeliga salbiylik sifatida yondashish imkonini beradi. Qoida tariqasida, ushbu antitipni insonning o'zini-o'zi anglash holati deb tushunish mumkin. Insonning o'zini-o'zi anglashi esa, yaqinlik holati yoki hatto ilk birlikning tasodifiy holatidan boshqa narsa bo'lishi mumkin emas. Biroq, bugungi postmodern tafakkurdagi insonlarda "bir-biriga tegishli bo'lish" yoki nikoh, oila hodisalarining mohiyati munozaralidir. Shu bilan birga, begonalashuv tushunchasini shakllantirgan har bir kishi, uzoqlashishi mumkin bo'lgan ikki qutbning haqiqiy yaqinligini

1 Erkinovna T. N. The Influence of Social Communications on the Formation of Alienation and Loneliness //European Journal of Humanities and Educational Advancements. – T. 4. – №. 12. – C. 1-2.

2 Labica, G. Dictionnaire de marxisme. Paris: PUF. – 1984. – P. 300.

3 Rahel Jaeggi. Alienation. New York. Columbia university press. – 2014. – P. 301.

4 Rosa, H. Beschleunigung: Die Veränderung der Zeitstrukturen in der Spätmoderne. Berlin: Suhrkamp. – 2010. – P. 147.

5 Henning, Kristof. Freiheit, Gleichheit, Entfaltung: Die politische Philosophie des Perfektionismus, Frankfurt/M.: Campus. – 2015. – P. 147.

6 Erkinovna T.N. The Development Of Sociology And Its Role In The Life Of Society //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 11. – C. 1320-1323.

taxmin qila olmaydi. Shunday qilib, aslida “bir-biriga tegishli bo‘lish”ning mohiyatini tushunish uchun subyekt nazariyasiga murojaat qilish zarur.

Begonalashuvning aksariyat nazariyalarida subyektivlik, haqiqiylik g‘oyasi bilan chambarchas bog‘liq. Bunday holda, faqat haqiqiy mavjudlik baxtli, muvaffaqiyatli va demak, yaxshi hayotni taqdim etadi. Haqiqiylik mavjudot yoki insonning mohiyati bilan bog‘liq bo‘lishi kerak. Biroq, bu essensializmni (mohiyatni birinchi o‘ringa qo‘yish) endi saqlab bo‘lmaydi, posstrukturalistik nazariyalar buni asosli ravishda talab qildi. Afsuski, ular shoshilinch ravishda mavzuni essensializm bilan salbiy fikrlarda yondashdilar. Shuning uchun, hozirgi ishda begonalashuvni essensializmsiz o‘ylangan mavzu nazariyasi sifatida ko‘rsatish kerak.

Natijalar. Begonalashuv fenomeni tahlili shuni ko‘rsatadiki, uni ikki asosiy nuqtayi nazardan turlicha baholash mumkin. Birinchidan, begonalashuv insonning ajralmas, antropologik jihatdan doimiy xususiyati sifatida qaralishi mumkin. Bu insonga xos bo‘lgan tug‘ma holat bo‘lib, har qanday jamiyatda mavjud bo‘lishi mumkin. Ikkinchidan, begonalashuvni zamonaviy jamiyatlarga xos bo‘lgan muhim ijtimoiy hodisa sifatida ko‘rish mumkin. Bu ikki nuqtayi nazar bir-biri bilan chambarchas bog‘liq. Insonning o‘zini anglash va o‘zini jamiyatga moslashtirish jarayonining uzluksiz va muvaffaqiyatli kechishi begonalashuv muammosining oldini olishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu antropologik sikl, ya‘ni shaxsning o‘zini jamiyatga moslashtirish jarayoni, har bir individ uchun asosiy va elementar davr hisoblanadi. Bu jarayonda shaxs o‘zining individual xususiyatlarini jamiyatga taqdim etadi va jamiyat tomonidan ijtimoiy shaklda qayta o‘zlashtiriladi. Agar bu jarayon muvaffaqiyatli amalga oshsa, shaxsning subyektiv xususiyatlari ijtimoiy me‘yorlar va qadriyatlar bilan moslashib, obyektiv, ya‘ni ijtimoiy ahamiyat kasb etadi.

Biroq begonalashuv yoki o‘zlashtirish jarayonlaridan biri yoki ikkalasi ham muvaffaqiyatsiz yakunlansa, ya‘ni shaxs o‘zini jamiyatdan ajralgan, tushunilmagan yoki o‘zini ifoda eta olmagan his qilsa, aynan mana shu holatda begonalashuv hodisasi yuzaga keladi. Bu holat nafaqat shaxsiy psixologik noqulayliklarga, balki ijtimoiy integratsiyaning buzilishiga, jamiyatdagi aloqalarning zaiflashishiga va natijada yolg‘izlik hissining kuchayishiga olib keladi. Zamonaviy sharoitda texnologiyaning rivojlanishi, global miqyosdagi o‘zgarishlar, ijtimoiy aloqalarning o‘zgaruvchanligi va ba‘zan sirtqi tus olishi begonalashuvning yangi shakllarini yuzaga keltirishi va uning ko‘lamini kengaytirishi mumkin.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, insonning o‘z-o‘zidan begonalashuvi va yolg‘izlik hissi ko‘plab omillarga bog‘liq bo‘lib, ular antropologik va sotsiologik jihatlarni o‘z ichiga oladi. Begonalashuv nafaqat insonning tug‘ma xususiyati, balki jamiyat rivojlanishining muayyan bosqichlarida, ayniqsa zamonaviy sharoitda yanada kuchayishi mumkin bo‘lgan ijtimoiy hodisa sifatida namoyon bo‘ladi. Shaxsni ijtimoiylashtirish jarayoni, ya‘ni individning o‘zini jamiyatga moslashtirishi va ijtimoiy me‘yorlarni o‘zlashtirishi begonalashuvning oldini olishdagi asosiy mexanizmdir. Ushbu jarayonda shaxsning subyektiv dunyosi ijtimoiy muhit bilan muvaffaqiyatli integratsiya bo‘lsa, begonalashuv xavfi kamayadi. Aksincha, o‘zini o‘zlashtira olmaslik va jamiyatga moslasha olmaslik natijasida begonalashuv yuzaga keladi. Bu esa, o‘z navbatida, shaxsda chuqur yolg‘izlik hissini tug‘diradi.

Zamonaviy jamiyatda globallashtirish, texnologik taraqqiyot, ijtimoiy munosabatlarning o‘zgarishi va ba‘zan aloqalarning sirtqi tus olishi begonalashuv va yolg‘izlik muammolarini yanada murakkablashtirmoqda. Shu sababli, ushbu muammolarning ildizlarini tushunish va ularga yechim topish nafaqat shaxsning ruhiy salomatligi, balki jamiyatning umumiy barqarorligi va ijtimoiy integratsiyasi uchun ham muhimdir. Kelajakda ushbu yo‘nalishdagi tadqiqotlar begonalashuvning yangi ko‘rinishlarini aniqlash va samarali profilaktika hamda davolash usullarini ishlab chiqishga qaratilishi zarur.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Erkinovna T.N. The Influence of Social Communications on the Formation of Alienation and Loneliness //European Journal of Humanities and Educational Advancements. – T. 4. – №. 12. – C. 1-2.
2. Labica, G. Dictionnaire de marxisme. Paris: PUF. – 1984. – P. 300.
3. Rahel Jaeggi. Alienation. New York. Columbia university press. – 2014. – P. 301.
4. Rosa, H. Beschleunigung: Die Veränderung der Zeitstrukturen in der Spätmoderne. Berlin: Suhrkamp. – 2010. – P. 147.
5. Henning, Kristof. Freiheit, Gleichheit, Entfaltung: Die politische Philosophie des Perfektionismus, Frankfurt/M.: Campus. – 2015. – P. 147.
6. Erkinovna T. N. The Development Of Sociology And Its Role In The Life Of Society //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 11. – C. 1320-1323.